

12. Паскарь Л. М. Грамматическая интерференция в русской речи студентов-молдаван и пути ее преодоления в практическом курсе русского языка / Л. М. Паскарь. – М., 1989.
13. Розенцвейг В. Ю. Проблемы языковой интерференции / В. Ю. Розенцвейг. – М., 1975.
14. Хауген Э. Билингвизм / Э. Хауген // Проблемы билингвизма. – М., 1972. – С. 75 – 91.

УДК 378. 247

Прадівляний М. Г.,
Рудницька Т. Г.

Вінницький національний технічний університет

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ

У статті розглядаються питання вивчення структурно-семантичних особливостей термінів науково-технічного тексту, пропонуються інноваційні методи навчання в процесі вивчення термінологічної лексики для якісної підготовки фахівців у ВНЗ.

Ключові слова: аббревіатура, автентичний текст, контекстуальне значення, методика співробітництва, похідні, семантизація терміну, термінологія.

Прадівляний Н. Г., Рудницька Т. Г. Методика изучения терминологических единиц в научно-технических текстах. В статье рассматриваются вопросы изучения структурно-семантических особенностей терминов научно-технического текста, предлагаются инновационные методы обучения в процессе изучения терминологической лексики для качественной подготовки специалистов в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: аббревиатура, аутентичный текст, контекстуальное значение, методика сотрудничества, производные, семантизация термина, терминология.

Mykola G. Pradiivliannyi, Tetiana G. Rudnytska. Methods for learning terminology in scientific and technical texts. The paper considers the current issues in terminology teaching and learning of the structural and semantic peculiarities of the scientific and technical text vocabulary. The authors suggest innovative techniques in teaching of the technical vocabulary to promote specialists training in technical institutions for higher education.

Key words: abbreviation, authentic text, contextual meaning, co-operative learning, derivatives, term semantization, terminology.

У сучасних умовах глобалізації, коли відкриваються й розширюються ринки, виникають нові ділові й культурні зв'язки між народами та державами, великого значення в системі вищої освіти набуває навчання студентів фахового іншомовного спілкування, формування творчої, професійно орієнтованої особистості фахівця, здатного самостійно опрацювати і успішно застосовувати отримані знання на практиці. Зростання виробництва, досягнення науково-технічного прогресу, міждержавна інтеграція вимагають від підприємців і науковців застосування світового досвіду при обов'язковому користуванні технічною та науково-технічною літературою.

В останні роки внаслідок значних політичних, економічних, науково-технічних змін вивченню фахової термінологічної лексики надається велике значення, оскільки така лексика необхідна студентам насамперед при читанні спеціальних текстів за фахом із метою отримання професійної інформації, для ведення професійно орієнтованої бесіди з зарубіжними фахівцями, при написанні повідомлень, анотацій, ділової документації [9, с. 29].

Основна особливість науково-технічної літератури – її насиченість термінологією, термінологічними словосполученнями, своєрідними лексичними конструкціями та аббревіатурами. Тексти технічного характеру орієнтовані на представників особливої соціальної групи, у якої є спеціальні фонові знання.

Тому майбутній інженер-технічний перекладач в першу чергу має бути відмінним фахівцем у своїй сфері, намагатися постійно розвиватись, самовдосконалюватись і цікавитись усіма новинками технічного світу. Перш ніж перейти до розгляду питання про особливості термінів і способи їх вивчення на заняттях з англійської мови, доречно коротко розглянути методичні підходи, що пропонує сучасна методологія.

Методичні розробки, присвячені проблематиці термінологічної лексики, часто зустрічаються у вітчизняній і зарубіжній методиці викладання іноземних мов. У дослідженнях зарубіжних фахівців існує декілька точок зору з цього питання, основними з яких є попереднє вивчення лексичних термінів ізольовано від тексту (preteaching vocabulary), ефективність якого заперечують Гадсон (1982), Таглібер і Джонсон (1988), і введення та опрацювання лексики на основі тексту безпосередньо перед читанням (prereading activities) – підхід, що має більше прихильників, зокрема Карел та Айстерхолд (1983), Бернارد Сіл (1991) [11, с. 305]. Думку щодо необхідності подачі термінологічної лексики вже на етапі перед читанням поділяють вітчизняні дослідники цього питання. Як вважає К. Ф. Кусько, читання фахової літератури дає можливість „транспозиції термінологічних одиниць в усний чи письмовий текст за фахом” [6, с. 17].

В. І. Карабан визначає термін як мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки. Він зазначає, що науково-технічні терміни становлять суттєву складову науково-технічних

текстів [4, с. 315]. І. С. Квитко, спираючись на різні визначення, пропонує таку дефініцію: термін – це слово чи словесний комплекс, що співвідноситься з поняттям певної організованої галузі пізнання (науки, техніки), що вступають у системні відносини з іншими словами та словесними комплексами й утворюють разом з ними в кожному окремому випадку та в певний час замкнену систему, яка характеризується високою інформативністю, однозначністю, точністю та експресивною нейтральністю [5, с. 21].

М. Д. Степанова та І. І. Чернишова розуміють під термінами спеціальні слова, які реалізують своє значення у фаховій комунікації [2, с. 18]. Саме на основі „вивчаючого” читання тексту „як основної комунікативної одиниці”, якою користується людина в мовленнєвій діяльності [3, с.77], відбувається ознайомлення студентів з новою термінологією, проводяться тренувальні вправи рецептивного і репродуктивного характеру.

Отже, проблема вивчення термінологічної лексики студентами технічних спеціальностей є актуальною у сучасній методичній науці. Навчальна дисципліна «Термінознавство» має на меті забезпечення ґрунтовних знань з іноземної мови в галузі науково-технічного перекладу, вивчення спеціальної, фахової лексики, її функціонування, використання та творення. Викладач курсу «Термінознавство» має знати основні властивості термінологічної лексики, способи її семантизації у спеціальних текстах, сучасні методи і прийоми ознайомлення студентів з новою лексикою і подальше опрацювання лексичних одиниць з метою вживання в усному і письмовому мовленні. Основним завданням викладача стає забезпечення фонових знань, необхідних майбутньому фахівцю для роботи в галузях, пов'язаних з технікою, засвоєння відповідної термінології та розвиток перекладацьких навичок і вмінь.

Предметом дослідження цієї статті є питання використання новітніх методів навчання у вивченні термінологічної лексики студентами технічних спеціальностей за напрямом підготовки «Радіотехніка. Телекомунікації».

Особливого значення в процесі навчання набуває формування умінь читання текстів різного типу, що містять інформацію фахового спрямування. Саме на основі фахових текстів можна відпрацювати визначення, дефініцію для кожного терміна, тому необхідно здійснювати читання нових, змістовних текстів, насичених відповідною термінологією для подальшого їх обговорення та активного опрацювання на заняттях. Для професійно орієнтованого навчання англійської мови у вищих навчальних закладах освіти питання створення навчальних матеріалів залишається актуальним. Важливим є правильний підбір текстів для задоволення потреб майбутніх спеціалістів.

Очевидно, що вивчення термінологічної лексики при викладанні іноземної мови професійного спрямування буде тим успішнішим й ефективнішим, чим краще зроблений вибір іноземного мовного фахового матеріалу, який залучається до навчального процесу. Таким базовим матеріалом є, перш за все, тексти фахового спрямування, які вважаються «джерелом для розширення фахового термінологічного словника» [7, с. 104], предметом читання та обговорення на заняттях, основою для використання в ситуаціях мовлення, для аудіювання, тобто для цілеспрямованої і продуктивної мовленнєвої діяльності студентів.

Текст за фахом – це передусім засіб становлення та розвитку професійної, точніше, мовнопрофесійної майстерності. Вдало підібраний оригінальний текст виховує культуру термінологічного спілкування студентів, розширює їх професійно орієнтовану ерудицію, формує у студентів комунікативну спроможність, необхідну для професійного і ситуативного спілкування в усній та письмовій формах [1, с. 17]. Власне читання літератури за фахом збагачує термінологічний вокабуляр студентів, що, у свою чергу, дає можливість будувати невідповідне висловлювання за професійною тематикою, вести документацію тощо.

Наш досвід свідчить, що в курсі «Термінознавство» для фахової підготовки інженерів радіотехніки і зв'язку на рівні технічного перекладача доцільно використовувати автентичні неадаптовані тексти англійськомовних наукових періодичних видань, англійськомовну технічну літературу, ділову документацію тощо. Відібраний матеріал розбивається тематично на серії (наприклад, серія текстів з питань радіомовлення і телебачення, тексти, що стосуються телекомунікаційних систем і мереж, конструкторсько-технологічна документація, інструкції щодо експлуатації радіотехнічної та телекомунікаційної апаратури тощо).

Сама методика складається як певна ступенева послідовність роботи з цілісною тематичною серією текстів, в процесі якої здійснюється логічно зумовлений перехід від одного виду мовленнєвої діяльності до іншого, а саме читання стає процесом взаємодії читача з текстом. Вся робота з тематичною серією текстів складається з трьох етапів – передчитання (pre-reading activities), читання (reading activities) і післячитання (post-reading activities) [12, с. 222].

Робота над текстом за фахом починається з подачі та фонетичного опрацювання термінів і термінологічних словосполучень як ізольовано, так і в реченнях при виконанні умовно-мовленнєвих вправ рецептивного і репродуктивного характеру. Такі вправи допоможуть краще усвідомити правила утворення дериватів і способів конверсії слів, переосмислити вживання загальноживаних лексичних одиниць, які в новій якості набувають термінологічного значення, і поступово здогадатися чи зрозуміти значення того чи іншого терміна або термінологічного словосполучення [8, с. 153].

Для того, щоб семантизувати термін, встановити наявні зв'язки з іншими термінами, необхідно дати його тлумачення у певному контексті. При засвоєнні термінологічної лексики виникає необхідність контекстуального розкриття слів, значень, термінів з опорою на знання основного значення. Термін набуває конкретного значення у контексті, який допомагає здогадатись про відповідне значення терміна, не вдаючись до його перекладу. При семантизації термінів студенти стикаються з такими труднощами, як багатозначність,

відсутність перекладних відповідників, національна варіативність, поняттєва складність термінів. Наприклад, при відриві від контексту важко збагнути конкретне значення терміна *set*, а у термінологічному сполученні чи у певному контексті термін стає зрозумілим: *handset* – телефонна трубка, *combined set* – комбінований апарат.

Оскільки науково-технічні тексти насичені скороченнями і абрєвіатурами, особливу увагу на етапі *pre-reading* слід приділити визначенню повної форми скорочення у мові оригіналу і способам перекладу абрєвіатур:

CEPT (European Conference on Posts and Telecommunications) – Європейська комісія з питань зв'язку та телекомунікації.

DECT system (digital European cordless telephone system) – Європейська бездротова телефонна мережа.

PCS (personal communication system) – персональна система зв'язку.

PSTN (public switched telephone network) – телефонна мережа загального користування.

Для семантизації термінів і розширення термінологічного вокабуляру доцільно визначати похідні терміна. Термін *digital* як базисний термін є основою для похідних утворень термінологічних словосполучень, а також служить опорним елементом для формування певної тематичної групи термінів і таким чином сприяє побудові семантичних мереж співвіднесених слів: *digital video signal*, *digital media*, *digital cordless telephone system*.

Можна визначити такі способи семантизації термінів:

- пояснення термінів засобами англійської мови;
- підбір термінологічних синонімів;
- порівняння термінів британського та американського варіантів англійської мови;
- переклад.

У процесі читання науково-технічних текстів особлива увага приділяється дефініції термінів, які можуть становити головну складність для перекладача. Оскільки характерними рисами терміна є його чіткий зв'язок з певним поняттям, явищем або процесом, точність і прагнення до однозначності, розуміння значення термінів вимагає знання тієї галузі, до якої належить тематика тексту, змісту термінів іноземною мовою і знання термінології рідною мовою. При перекладі науково-технічної літератури важливе значення має взаємодія з контекстом, завдяки чому виявляється значення слова. Коваленко А. Я. визначає два етапи у процесі перекладу терміна: перше – це з'ясування значення терміна у контексті, друге – переклад значення рідною мовою [3, с. 257].

З точки зору практики перекладу всі елементи денотативної системи вихідної мови (лексичні та фразеологічні одиниці) поділяються на дві групи: 1) ті, що вже мають відповідники в мові, на яку робиться переклад (наприклад: *equipment* – *устаткування*); 2) ті, що (ще) не мають відповідників у мові перекладу (наприклад: *flaming* у термінології Інтернету). Перші називаються одиницями, що мають еквіваленти у мові перекладу, а другі – безеквівалентними одиницями [4, с. 279].

Еквівалентні одиниці, за визначенням Карабана В. І., поділяються на однокеквівалентні (тобто ті, що мають тільки один перекладний відповідник (наприклад: *flange* – *фланець*); і багатокеквівалентні (тобто ті, що мають більше ніж один перекладний відповідник (наприклад: *frame* перекладається як: *рама* (у будь-якому пристрої), *станина* (у верстатах), *каркас* (у будівництві), *кадр* (у кіно і на телебаченні), *конструкція*, *корпус*, *ферма* та ін.) [18, с. 279].

Головним способом перекладу однокеквівалентних термінів є знаходження лексичного еквівалента у мові перекладу. Еквівалент – це постійна лексична відповідність у мові перекладу, яка зафіксована у словнику і точно відповідає значенню цього слова. Однокеквівалентні термінологічні одиниці відіграють важливу роль при перекладі фахових текстів. Вони служать опорними пунктами, від яких залежить розкриття значення інших слів; вони дають можливість з'ясувати тематику тексту. Тому перекладачеві слід вміти знаходити відповідний еквівалент у рідній мові і розширювати власні знання термінів-еквівалентів.

Переклад багатокеквівалентних термінів потребує вміння вибору одного, адекватного в певному контексті варіантного відповідника. Варіантні відповідники можуть бути зафіксовані в перекладних словниках, і тоді вони називаються словниковими варіантними відповідниками [4, с. 280].

Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження в навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. У практиці виявили досить високу ефективність такі форми роботи, як індивідуальна, парна, групова і робота в команді. Для семантизації термінів з метою їх кращого запам'ятовування та подальшого застосування в актах комунікації пропонується низка ефективних методичних прийомів: *brain storm* (мозкова атака), *warning-up activity* (комплексна діяльність, спрямована на підвищення зацікавленості і створення мотиваційного середовища для студентів) [11, с. 127]. Викладач повинен передбачити лексичні та граматичні труднощі текстів і відпрацювати їх шляхом аналізу і виділення термінів з певної теми, їх семантизацію, конструювання з ними речень, складання і запис стислих текстів тезисного характеру з цими термінами тощо.

У процесі читання (*reading activities*) пропонуємо використовувати такий вид діяльності, як *jigsaw reading* (читання зигзагом), що означає поділ тексту на частини або використання різних текстів за тією самою тематикою. Уривки тексту роздають студентам для читання з подальшим обговоренням з метою виявлення змісту всього тексту або висловлювання різних точок зору щодо прочитаного.

Розпочинаючи роботу над темою “Устаткування для забезпечення комунікацій” (*Communication Equipment*), викладач пропонує кожній групі студентів прочитати тематичні тексти, що охоплюють різні аспекти певної проблематики – “*Videotelephone*”, “*Wireline telephone*”, “*Cordless telephone*”, “*Cellular*”

telephone” та інші [10, с.98]. Далі кожен учасник певної групи надає інформацію щодо прочитаного іншим у новій, змішаній групі з наступним обговоренням поставлених проблем.

Наведені нижче види завдань використовуються для вивчення термінологічної лексики на етапі після-читання (post-reading activities) тематичних текстів “Communication Equipment”:

1) Elicitation. Answer the following questions:

- a) What are the basic components of a typical telephone?
- b) Is videoconferencing another form of video transmission over telephone lines?

2) True- false:

- a) At present wireless telephones generally fall into one of three categories: cordless telephones, cellular radio systems or personal communication systems – true .
- b) Two-way video communication systems employ a videotelephone or video-phone at one and – false.

3) Multiple choice.

What is a viable alternative to geosynchronous satellites?

- a) low earth orbit satellite communication system;
- b) cellular radio system;
- c) airborne cellular system.

4) Gap filling.

A videophone incorporates a personal...camera and display , a microphone and... , and a... device.

5) Matching.

Match the devices with their functions:

modem	reduces the amount of information contained in the video signal
microphone	translates the digital video signal to the analog telephone line format
cordless telephone	permits a significant degree of mobility within a defined serving region
earphone	permits very limited mobility
cellular telephone	converts speech into its direct electrical analog to be transmitted as an electrical signal
a compression/expansion circuit	converts received electrical signal back to sound

Запропоновані вправи належать до індивідуальної форми роботи над лексичним матеріалом. На етапі post-reading доцільно використовувати такі форми парної і групової роботи, як внутрішні (зовнішні) кола (inside/outside circles), обмін думками (think-pair-share), парні інтерв'ю (pair-interviews) та інші. У процесі спілкування студенти навчаються вирішувати складні задачі на основі аналізу обставин і відповідної інформації, висловлювати альтернативні думки, приймати виважені рішення і робити певні висновки. Вирішення таких лінгвістичних і комунікативних завдань здійснюється на основі умінь і навичок вживання лексико-граматичних конструкцій і термінологічного вокабуляру.

На завершальному етапі після-читання (post-reading) найбільш ефективними видами роботи є завдання проблемно-пошукового характеру (problem-solving activities), спрямовані на обмін думками і вирішення проблем в процесі спілкування учасників навчальної ситуації і їх участі у різного роду дискусіях. Активна робота за методикою інтерактивного навчання з впровадженням таких відомих форм роботи в команді, як “debate” (дискусія), “roleplay” (рольова гра) створює умови для ефективного моделювання мовленнєвих ситуацій, що значно допомагає студентам автоматизувати вживання термінологічної лексики у конкретній ситуації спілкування.

Таким чином, викладач курсу „Термінознавство” повинен володіти умінням використовувати сучасні інформаційні технології, інтерактивні методи і прийоми навчання з метою навчити студентів чітко формулювати і висловлювати свою позицію, спілкуватися, дискутувати, знаходити і оцінювати інформацію, активно сприймати термінологічну лексику в усіх видах мовленнєвої діяльності. Не менш важливим для ефективного засвоєння термінології є створення викладачем творчої, ділової і доброзичливої робочої обстановки на занятті. Зростає значення формування мотиваційного середовища для студентів у процесі вивчення іноземної мови, оскільки мотиви професійного досягнення, а також комунікативні, пізнавальні і зовнішні цілі є провідними мотивами вивчення англійської мови як фахової дисципліни студентами вищих навчальних закладів. Отже, застосування на практиці інноваційних методологічних підходів надає можливість викладачам англійської мови впровадити і удосконалити нові методи роботи, підвищити ефективність навчального процесу, допомогти студентам розкрити свій фаховий і мовленнєвий потенціал та підвищити їх компетентність і професіоналізм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баланаєва О. В. Юридичні терміни: формування й актуалізація функціонування в мові спеціаліста / О. В. Баланаєва // Актуальні проблеми викладання іноземних мов у вищій школі: Зб. наукових праць. – Вип. 1. – Донецьк: Дон. ДУ, 1999. – С. 12 – 19.

2. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад: навч. посіб. / Л. П. Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька. – Вінниця : Нова Книга, 2010. – 232 с.
3. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу / А. Я. Коваленко. – Т.: Видавництво Карп'юка, 2001. – 284 с.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.
5. Квитко І. С. Термін в научному документі / І. С. Квитко. – Львів : Вища школа, 1976. – 128 с.
6. Кусько К. Ф. Лінгвістика тексту за фахом. Лінгводидактична організація навчального процесу з іноземних мов у вузі: [кол. монографія] / К. Ф. Кусько. – Львів : Світ, 1996.
7. Лучкіна Л. Ф. Формування фахового словника в майбутніх учителів технічних спеціальностей / Л. Ф. Лучкіна // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка. – 2002. – № 3. – С. 28 – 36.
8. Ляховицький М. В. Методика преподавания иностранных языков / М. В. Ляховицький. – М. : Высшая школа, 1981.
9. Семенчук Ю. О. Вивчення термінологічної лексики в курсі ділової англійської мови / Ю. О. Семенчук // Іноземні мови. – 2003. – № 3. – С. 39 – 51.
10. Черноватий Л. М. Переклад англомовної технічної літератури: навч. посіб. / Черноватий Л. М., Карабан В. І., Омелянчук О. О. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 296 с.
11. Bernard D. Seal. Vocabulary learning and Teaching. – Teaching English as a Second or Foreign Language / Bernard D. Seal. – Boston : Heinle & Heinle Publishers, 1991.
12. Robert W. Blair. Innovative Approaches. – Teaching English as a Second or Foreign Language / Robert W. Blair. – Boston : Heinle & Heinle Publishers, 1991.

УДК 378.147

Биконя О. П.докторантка Київського національного
лінгвістичного університету

ФОРМИ ТА ВИДИ САМОСТІЙНОЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЕКОНОМІЧНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті здійснено аналіз різних видів і форм самостійної позааудиторної роботи з англійської мови студентів економічних спеціальностей.

Ключові слова: види, форми, самостійна позааудиторна робота, англійська мова, студенти економічних спеціальностей, вищий навчальний заклад.

Биконя О. П. Формы и виды самостоятельной внеаудиторной работы по английскому языку в экономическом высшем учебном заведении. В статье проанализированы виды и формы самостоятельной внеаудиторной работы при изучении английского языка студентами неязыковых специальностей.

Ключевые слова: формы, виды, самостоятельная внеаудиторная работа, английский язык, студенты неязыковых специальностей, высшее учебное заведение.

Вukonya O. P. Forms and prospects of self-study extracurricular activities in English at higher educational establishments of Economics. The article gives an interrelation of main aspects, forms and prospects of self-study extracurricular activities in English at universities of Economics.

Key words: forms, prospects, self-study, extracurricular activities, English, students of economical specialties, higher educational establishments of Economics.

Актуальність проблеми організації самостійної позааудиторної роботи з англійської мови студентів економічних спеціальностей зумовлюється низкою чинників.

По-перше, необхідністю теоретичного переосмислення та якісного оновлення системи професійної підготовки студентів економічних спеціальностей з англійської мови у зв'язку з реаліями і вимогами сучасної освіти, з розвитком економіки. Системоутворюючим чинником тут виступають цілі й зміст професійної підготовки економіста нового типу, а усвідомлення ролі англійської мови – мови міжнародного спілкування для майбутньої професійної діяльності створює підґрунтя для їх навчання впродовж усього життя.

Отже, необхідність якісного оновлення процесу підготовки майбутніх економістів з англійської мови з урахуванням сучасних вимог є **першим чинником**, який зумовлює актуальність нашого дослідження.

По-друге, значні можливості у формуванні готовності і прагненні майбутніх економістів до постійного самовдосконалення і самоосвіти відкриває **самостійна робота (СР)**, яка не лише сприяє оволодінню англомовною комунікативною компетентністю, а й забезпечує студентів досвідом самостійної навчальної діяльності, що особливо актуально в умовах реалізації положень Болонської декларації, коли в системі навчання у ВНЗ збільшується роль *позааудиторної самостійної роботи (СПР)*.

Питання організації самостійної навчальної роботи у системі освіти постійно знаходяться в сфері інтересів дослідників. У дидактичній і методичній літературі розглядали: дидактичні засади організації СР з іноземної мови студентів ВНЗ (М. І. Смирнова 2005); педагогічні умови організації СПР студентів економічних спеціальностей (Л. В. Онучак 2002); організацію СР студентів ВНЗ в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій (Н. І. Бойко 2008); організацію СР майбутніх учителів з формування англомовної